

PAPER DETAILS

TITLE: Yunanistan'da Büyük Açlık ve Ege'de Yardım Köprüsü: Kurtulus ve Dumlupınar Vapurları
(1941-1942)

AUTHORS: Çağla Derya TAGMAT

PAGES: 457-483

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/20520>

Yunanistan’da Büyük Açlık ve Ege’de Yardım Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar Vapurları (1941-1942)

Çağla Derya TAĞMAT*

Özet

Birinci Dünya Savaşı sonunda bir türlü kurulamayan denge ve ortaya çıkan kutuplaşma, 1939’da yeni bir savaşın başlamasına neden olmuştur. Mihver Devletleri ile Müttefik Devletler arasında başlayan anlaşmazlık ve çatışmalar, Avrupa’dan Pasifik’e kadar yayılmış ve 1945’e kadar sürececek bir savaş dönemi başlamıştır. 1940’ta İtalyan ve 1941 yılında Alman işgalini yaşayan Yunanistan’da gıda sıkıntısına bağlı açlık yaşanmıştır.

Bu açlığın önüne geçebilmek için İngiltere tarafından Türk Yardım Planı hazırlanmış ve 1941–1942 yıllarında Kurtuluş ve Dumlupınar Vapurları ile Yunanistan’a gıda ve ecza malzemeleri ulaştırılmıştır. Türkiye ve Yunanistan arasında 1930’larda teoride başlayan olumlu ilişkiler, bu yardımlarla pratik kazanmış ve II. Dünya Savaşı yıllarında da iki ülke arasındaki ilişkiler Türkiye’nin insani yardımları ile en üst noktaya ulaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Açlık, İkinci Dünya Savaşı, İşgal, Türkiye, Yunanistan, Yardım.

The Great Famine in Greece and the Bridge of Relief in the Aegean: Steamships Kurtulus and Dumlupınar (1941–1942)

Abstract

A new war erupted in 1939 due to the fact of polarization and of not being able to establish a balance. The disaccords and conflicts that began between the Axis

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Araştırma Görevlisi.

powers and the Allies, expanded from Europe to the Pacific, launching an era of war which lasted up until 1945. Famine in Greece due to lack of food after the Italian occupation of 1940 and the German occupation of 1941.

In order to prevent famine the Turkish Relief Scheme which had been prepared by England, food and medicine supplies were transported to Greece by SS Kurtulus and SS Dumlupinar in 1941-1942. The positive relations between Turkey and Greece which began theoretically in 1930s, gained practice with these reliefs and during the Second World War the relations between the two countries reached To their zenith point through the humanitarian reliefs of Turkey.

Key Words: Famine, Second World War, Occupation, Turkey, Greece, Relief.

GİRİŞ

Lozan Barış Antlaşması¹ (24 Temmuz 1923), yeni Türk Devleti'nin uluslararası alanda resmi düzeyde tanınması açısından bir dönemeç niteliği taşımakla beraber, Türkiye ile Yunanistan ilişkilerinde de önemli kırılmaların başlangıcı olmuştur. Antlaşma ile iki ülke arasındaki pek çok sorun çözüme kavuştuğu halde, “Nüfus Mübadelesi”nin² gerçekleştirilmesi yeni anlaşmazlıklar yaratmıştır. Mübadele ile ortaya çıkan sorunlar, “1926 Ankara Antlaşması” ile giderilememiş ve bu nedenle iki ülke silahlanma yoluna gitmiştir.³

“Malvarlığı”, “Miras” ve “Patrikhane”, gibi konular ile ilgili, 1930 yılında bazı düzenlemelere yapılmıştır.⁴ Öncelikli olarak, 10 Haziran 1930'da imzalanan “Ankara Sözleşmesi” ile mal varlığı ve miras meseleleri çözümlenmiştir.⁵ Sözleşmenin hemen ardından 30 Ekim 1930 tarihinde

¹ Lozan Barış Antlaşması hakkında detaylı bilgi için bkz. İsmail Soysal, **Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları** 1920–1945, I. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000, s.77–209.

² Nüfus Mübadelesi hakkında bkz. Melek Fırat, “1923–1939 Yunanistan'la İlişkiler”, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler Yorumlar**, (Ed. Baskın Oran), Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s.329-330-331; ayrıca bkz. Kemal Arı, **Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç 1923–1925**, 3. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003.

³ Murat Hatipoğlu, **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923–1954**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997, s. 108.

⁴ Türkiye ve Yunanistan'ın sorunlarını çözümlemek için masaya oturmasında İtalya'nın büyük katkıları olmuştur. Hatipoğlu, **a.g.e.**, s.116.

⁵ Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları**, s.399. 10 Haziran 1930 tarihinde imzalanan bu sözleşmenin dayandığı bazı esaslar şunlardır: “Geldikleri tarih ve doğum yerleri neresi olursa olsun mübadele dışında bırakılmış olan İstanbul'daki Rumlar ile Batı

imzalanan “Türk- Yunan Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Antlaşması”, iki ülke arasında çıkabilecek sorunlara çözüm yolları sunmuştur. Ayrıca her iki ülke savunma konusunda harcamalarını kısarak, sanayilerini güçlendirme kararı almıştır.⁶

1930 yılındaki gelişmelerin ilişkilere vermiş olduğu dinamizm ile Türkiye ve Yunanistan arasında yaklaşık 25 yıl sürecek olan yakınlaşma süreci de başlamıştır. Bu süreç, “1933 Türkiye-Yunanistan İçten Antlaşma Paketi”ndan, iki ülkenin öncülük ettiği Balkan Antantı’nın kurulmasına kadar uzanmıştır.⁷ “1938 Türk-Yunan Antlaşması” ile de yaklaşan savaşa yönelik olarak iki ülke arasındaki dostane ilişki daha da güçlenmiştir.⁸

Ege’nin iki yakasında dostluk rüzgârlarının estiği bu dönemde, dünyanın diğer bölgelerinde tam tersi birtakım gelişmeler yaşanmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında imzalanmış olan antlaşmalar yeni sorunlar üretmiş ve aynı yüzyıl içerisinde yeni bir çatışmaya neden olmuştur.⁹ Hemen tüm tarihçilerin hemfikir olduğu üzere İkinci Dünya Savaşı’na giden süreç, Birinci Dünya Savaşı sonrasında başlamıştır. Birinci savaşın en büyük mağlubu Almanya ile savaştan galip çıkmalarına rağmen bekledikleri yararları sağlayamayan İtalya ve Japonya bu sürecin hızlanmasında doğrudan rol oynamışlardır. Sonunda İtalya’nın Habeşistan ve ardından Arnavutluk’a girmesi, aynı dönemde Almanya’nın Avusturya ve Çekoslovakya’yı işgal etmesi zaten var olan gerginlikleri daha da arttırmıştır. Bu arada İngiltere ve Fransa’nın yatıştırıcı bir politika izlemeleri, Almanya’yı daha da cesaretlendirmiş ve bu ülkenin Polonya’yı işgal etmesi bardağı taşıran son damla olmuştur. Polonya’nın işgalini kabullenmeyen İngiltere ve Fransa’nın, Almanya’ya karşı savaş açmaları sonucu 1 Eylül 1939’da İkinci Dünya Savaşı başlamıştır.

Trakya’daki Müslüman Türkler “etabli” sayılacak ve bu kavramın içine dahil edilecektir. Mübadil Rumların Türkiye’de bıraktıkları menkul ve gayrimenkul malların tam mülkiyeti Türk hükümetine geçecek, Müslümanlara ait Yunanistan’daki mallar ise Yunan hükümetine geçecektir.” Bu sözleşme hakkında detaylı bilgi için bkz. Hatipoğlu, **a.g.e.**, s.116,117.

⁶ Firat, *a.g.m.*, s.348.

⁷ Soysal, **Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları**, s.455.

⁸ **A.g.e.**, s.597.

⁹ Birinci Dünya Savaşı sonunda yenen devletler (İngiltere, Fransa, Rusya) ile yenilenler arasında barış antlaşmaları imzalanmıştır. Bunlar: 28 Haziran 1919’da Almanya ile Versailles Antlaşması, 10 Eylül 1919’da Avusturya ile Saint Germain Antlaşması, 27 Kasım 1919’da Bulgaristan ile Neuilly Antlaşması ve 4 Haziran 1920’de Macaristan ile imzalanan Trianon Antlaşmasıdır. Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914–1980**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1983, s.146,147,148.

1- Yunanistan'da İtalyan ve Alman İşgali (1940–1941)

1920'lerden itibaren değişimci politika izleyen İtalya ile 1930'lu yılların başında aynı politikayı daha da ileri götüren Almanya arasındaki politik görüş benzerlikleri, bu iki devletin İkinci Dünya Savaşı'nda ortak paydada buluşmalarına zemin hazırlamıştır.¹⁰ Saldırgan bir dış politika izleyen İtalya'nın yayılma alanı olarak gördüğü topraklar arasında Yunanistan da vardır. İtalya'nın Yunanistan üzerindeki emellerini İkinci Dünya Savaşı öncesi yıllara dayandırmak mümkündür. İtalya, Yunanistan'ı işgal etmek için dört girişimde bulunmuştur. Bunlardan ilki 1923, ikincisi 15 Ağustos 1940, üçüncüsü 28 Ekim 1940 ve sonuncusu 1941 yılında Almanya'nın Yunanistan'ı işgali ile gerçekleşmiştir. Bunlardan ilk ikisini başarısız girişimler, üçüncüsü ve dördüncüsünü ise doğrudan işgal olarak nitelendirmek mümkündür.

İlk girişim, Mussolini'nin iktidara gelişinin ardından 1923 yılında Korfu'ya saldırmasıyla yaşanmıştır. Yunanistan'da görev yapan bir İtalyan sınır görevlisinin öldürülmesini bahane eden Mussolini, adayı işgal ederek Yunanistan'ın özür dilemesini istemiştir. Ancak İngiltere'nin müdahalesi sonucunda kalıcı işgal durumundan vazgeçmiştir.¹¹ Daha açık bir deyişle Mussolini'nin Yunanistan'ı ilk işgal girişimi, İngiltere'nin araya girmesi ile sonuçsuz kalmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ilk günlerinde, İtalya ve Yunanistan arasında kurulan dostane ilişkiler¹² dikkatlerden kaçmamış ve iki ülke arasında gelişen iyi ilişkileri Romanya, Yugoslavya ve Macaristan memnuniyetle karşılamıştır.¹³ Bu yolla söz konusu diğer ülkeler de kendilerini güvencede görmüşlerdir. Ancak söz konusu yakınlaşma, Haziran 1940'ta Fransa'nın yaşadığı çöküş ile yerini gerginliğe bırakmıştır. Fransa'nın umulmadık teslimi dünyada paniğe yol açmış ve Yunanistan'da, 1940 yılında bu olaydan sonra savaşa katıldığını ilan eden İtalya'ya yönelik korkular artmaya başlamıştır. Yunanistan Başbakanı Metaksas Alman yetkililerden, İtalya'nın

¹⁰ 22 Mayıs 1939'da Almanya ve İtalya'nın imzaladığı 10 yıllık Çelik Pakt Antlaşması için bkz. İsmail Soysal, **Türk Dış Politikası İncelemeleri için Kılavuz 1919–1993**, Ortadoğu ve Balkanlar İnceleme Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s.53.

¹¹ J. Andrew Crozier, **The Causes of the Second World War**, Blacwell Publishers, 1997, s.79.

¹² **Cumhuriyet**, 21 Eylül 1939.

¹³ **Cumhuriyet**, 22 Eylül 1939.

Balkanlar'dan ve Yunan sınırlarından uzak durması yolunda uyarılmasını istemiştir.¹⁴

Almanya'nın ihtiyatlı tavrına rağmen İtalya Dışişleri Bakanı ve aynı zamanda Mussolini'nin damadı olan Galeazzo Chiano başta olmak üzere bazı İtalyan devlet adamları Yunanistan'ın işgal edilmesi fikrini savunmuşlardır.¹⁵ Fakat Berlin, işgalin İngiltere ve Sovyetler'in Balkanlar'a müdahalesi fırsatını yaratacağını değerlendirerek, İtalya'nın bu girişimine olumsuz yaklaşmıştır.¹⁶ Yunanistan konusunda İtalya ve Almanya arasındaki görüş ayrılığına rağmen Mussolini 11-12 Ağustos 1940 tarihinde Yunanistan'a saldırma kararı almıştır. Böylece 15 Ağustos 1940'ta Tinos Adası Limanında demirli bulunan Yunan hafif hücum botu Elli'nin¹⁷ bir İtalyan denizaltısı tarafından torpillenmesi,¹⁸ İtalya'nın Yunanistan'a yayılma politikasının ikinci hamlesi olmuştur.

İtalya'nın üçüncü hamlesi 28 Ekim 1940'ta gerçekleşmiştir. İtalya'nın Yunanistan'a teslim olması yönünde verdiği ultimatoma ardından Mussolini, Ekim 1940'tan, Mayıs 1941'e kadar Yunanistan'a beş kez askeri birlik göndermiştir.¹⁹ Yunan-İtalyan Savaşı'nın ilerleyen safhalarında Yunanlar, İtalyanları kendi topraklarından çıkarmayı başarmış ve Arnavut topraklarına kadar ilerlemişlerdir.²⁰ İkinci Dünya Savaşı'nın belki de en önemsenmeyen çatışması olan Yunan-İtalyan Savaşı'nın ilk aşaması, Mussolini'nin yanlış hesapları yüzünden İtalya'nın geri çekilmesiyle 13

¹⁴Mogens Pelt, "The Establishment and Development of the Metaxas Regime in the Context of Nazi Fascism 1936-1941", **Totalitarian Movements and Political Religions**, 2002, s.165.

¹⁵Hagen Fleischer, **Stemma kai Svastika; I Ellada tis Katohis kai tis Andistasis**, Cilt I, Papazisi, Athina, s.61.

¹⁶Aynı yer.

¹⁷Elli Gemisi, 1930 yılında Türk Hükümeti ile Ankara Antlaşması'nı imzalayan Eleftherios Venizelos'u Türkiye'ye getiren Yunan gemisidir. Maria Mavropoulou, "Türk-Yunan İkamet- Ticaret ve Seyrisefain Sözleşmesi", **Altıncı Uluslararası Atatürk Kongresi 12-16 Kasım 2007**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Cilt I., Ankara, 2010, s.332.

¹⁸John S. Koliopoulos- Thanos Veremis, **Modern Greece: A History Since 1821**, Wiley- Blackwell, 2010, s.107.

¹⁹James J. Sadkovich, "The Italo- Greek War Context: Italian Priorities and Axis Diplomacy", **Journal Contemporary History**, Vol:28, No:3, July, 1993, s.445.

²⁰Cemil Koçak, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi 1938-1945**, Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s.315.

Kasım 1941’de sona ermiştir.²¹ İtalyan işgaline karşı başarılı bir direniş gösteren Yunanlılar, Almanya’nın²² saldırısı karşısında tutunamayacak ve Alman işgalini kabullenmek zorunda kalacaklardır.

Almanya’nın ilerleme döneminde Hitler’in 1941 yılına ait planı, o yıl içinde Sovyet Rusya harekâtına ön hazırlık olarak Yunanistan’ın işgalini öngörmekteydi.²³ Führer tarafından 13 Aralık 1940 tarihinde tasarlanmış olan 20 numaralı emir *Marita Harekâtı*²⁴ ile 6 Nisan 1941’de 12. Ordu

²¹. Spiros Linardatos, **O Polemos tou 1940–41 kai I Mahi tis Kritis: Fasis kai Parasknia**, Proskinio, Athina, 1995, s.33.

²² 28 Haziran 1919 tarihinde imzalanan Versailles Antlaşması 440 maddeden oluşmaktadır. Bu Antlaşma ile Almanya; Avusturya, Polonya ve Çekoslovakya’nın bağımsızlığını tanırken, ülkenin Avusturya ile birleşmesi yasaklanmıştır. Almanya, bütün denizasıırı topraklarından vazgeçerken, bu topraklarda Milletler Cemiyeti’nin denetimi altında bir manda sistemi kurulması öngörülmüştür. Tüm bunların yanında Almanya’ya askeri alanda da çeşitli sınırlamalar getirilmiştir. İmzalanan bu antlaşma ile Almanya zorunlu askerlik sisteminin olmadığı 100 bin kişilik sınırlı bir orduya sahip olacaktı. Bütün savaş gemilerini İtilaf devletlerine vermekle yükümlü kılınırken denizaltı ve uçak yapması da yasaklanmıştı. Versailles Antlaşması bu sınırlamaları getirirken, Almanya’yı savaş tazminatı ödemeye zorunlu kılmıştır. M. Aydın, “*Birinci Dünya Savaşı ve Versailles Düzenlemeleri*”, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler Yorumlar**, (Ed. Baskın Oran), Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 401. Almanya bu antlaşma ile askeri, siyasi ve ekonomik açıdan büyük sınırlamalarla karşı karşıya kalmış ve sömürgelerini kaybetmiştir. Böylesi bir ortamda iktidara gelen Adolf Hitler, 3 Şubat 1933’de, Versailles Antlaşması’nın yürürlükten kaldırılması, Nazi hareketinin milyonlara ulaştırılması ve doğuda elde edilecek toprakların Germanleştirilmesi konusundaki hedeflerini üst düzey Alman komutanlarına da dile getirmiştir.

²³Liddle Hart, , **İkinci Dünya Savaşı Tarihi**, Çev: Kerim Bağrıaçık, Cilt I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, s.142.

²⁴(Meriç Harekâtı) 13 Aralık 1940 tarihinde Hitler’in kaleme aldığı 20 numaralı direktifte Marita harekâtı geniş olarak anlatılmıştır. Kurmay başkanı ve komutana özel olarak yazılmış bu direktifte, Mart ayından sonra Bulgaristan üzerinden Ege’nin kuzey kıyılarını ve gerekirse kara Yunanistan’ını işgal için taarruza geçileceğinden bahsedilmiştir. *Harekâtın ilk* hedefinin Ege kıyıları ve Selanik’in ele geçirilmesi olduğu belirtilmiştir. Bu harekât esnasında Türkiye’nin korunması görevi Bulgaristan’a verilmiş, bunun yanı sıra Alman birliklerinin de hazır bulunması gerektiği vurgulanmıştır. Hitler’in bu direktifinde dikkate değer bir nokta da bu harekâtın İtalyan Silahlı Kuvvetlerince ne derece destekleneceğinin bilinmezliği ve bu konuda verilecek kararın sonraya bırakılmasıdır. Hans –Adolf Jacobsen, **1939–1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı**, Çev: İbrahim Ulus, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1989, s.277–278.

Komutanı List Yunanistan Harekatına başlamıştır.²⁵ Bundan 3 gün sonra Wehrmacht²⁶ Selanik Limanı'na girmiş ve Atina'ya doğru ilerlemeye başlamıştır.²⁷ İngilizlerin Yunanistan'a gereken yardımı sağlamakta yetersiz kalmasının da etkisiyle Yunanistan, 24 Nisan 1941'de Almanya'ya teslim olmuştur.²⁸ Almanya'nın gerçekleştirdiği bu harekât sonucu İngilizler kısa sürede Balkanlar'dan atılmış, Yunanistan işgal edilmiş ve Yunan halkı büyük bir felaketin eşiğine gelmiştir. Şüphesiz Hitler'i Yunanistan'ın işgaline iten pek çok neden vardır. Öncelikli olarak bölgede varlığını koruyan İngiliz birlikleri ve Romanya'da bulunan petrol rezervleri Almanları harekete geçirmiştir. Ayrıca İngiltere'nin, Yunanistan'daki hava üslerinden Romanya petrol bölgesini bombalama ihtimali Almanya için büyük tehlike arz etmekte idi.²⁹ Bunun yanı sıra daha önce belirtildiği üzere, amacı verimli tarım alanı elde etmek olan Hitler için Doğu Avrupa'nın önemli tarım ülkelerinden biri olan Yunanistan, yaşam sahası planı için oldukça uygun bir bölge idi.

26 Nisan günü gerçekleşen hava baskını ile son Yunan şilepi kuzeye çekilmiş ve bundan yaklaşık 2 saat sonra son İngiliz askeri birliği Atina'dan çıkmıştır. Tüm Nisan ayı boyunca; Selanik, Atina, Mora Yarımadası ve Midilli Adası işgal edilmiştir. 2 Mayıs akşamı, Alman Norburg gemisi, kendisine eşlik eden iki İtalyan kruvazörüyle Sakız'a çıkmıştır.³⁰ Sakız'daki yetkililerin, her türlü direnişin sonuçsuz kalacağı kararı ile ada, Almanlara teslim olmuştur.³¹

Almanlar daha sonra Girit'in işgali için Hanya, Rethimno, İraklio ve Souda Limanı'na şiddetli hava bombardımanını öngören *Merkür Harekâtı*³² uygulamaya koymuş ve 20 Mayıs'taki hava harekâtı ile ada

²⁵ Mark Mazower, *Stin Ellada tou Hitler: I Embeiria tis Katohis*, Aleksandreia, 2. Baskı, Athina, s.28.

²⁶ Wehrmacht, Alman deniz, hava ve kara kuvvetlerine verilen genel isimdir.

²⁷ Yunanistan'ın ani işgali ardından Başbakan Korizis 18 Nisanda intihar etmiştir. Hatipoğlu, *a.g.e.*, s.226

²⁸ Aynı yer; 23 Nisan 1941'de hükümetten hiçbir direktif almaksızın, Epir Bölgesi'ndeki bir grup subayın Almanlar ile teslimiyet belgesi imzalamasının ardından, General Tsolakoglou Alman denetimi altındaki Yunan Hükümetin başına geçmiştir.

²⁹ Koçak, *a.g.e.*, s.522

³⁰ Mark Mazower, *Stin Ellada tou Hitler: I Embeiria tis Katohis*, Aleksandreia, 2. Baskı, Athina, s.30.

³¹ Aynı yer.

³² 25 Nisan 1941'de, 28. Emir olarak hazırlanan Merkür (Merküri) Harekâtı, Doğu Akdeniz'de İngiltere'ye karşı hava savaşı üssü olarak kullanılması planlanan Girit'in işgalini içermektedir. Bu harekât esnasında Deniz Kuvvetlerinin İtalyan Deniz Kuvvetleriyle

tamamen Alman denetimine girmiştir.³³ 1941 yılında Mihver güçleri Yunanistan'ı paylaşmış, Bulgaristan verimli tarım alanlarını işgal etmiş (Yunanistan'ın kuzeyi), Atina, Selanik, Girit ve Türkiye ile hassas sınırı oluşturan bazı Ege Adaları Almanlar tarafından, ülkenin geri kalanı ise İtalyanlar tarafından ele geçirilmiştir.³⁴ Almanlar, işgal ettiği bölgeleri Kuzey Afrika'ya kaynak sağlamak amacıyla kullanmaya başlamıştır.³⁵ Ayrıca Alman askerlerinin işgal bölgelerinde giriştikleri gasp ve yağmalar, piyasadaki ürünlerin azalmasına ve halkın, ihtiyacı olan maddeleri elde etmede büyük problemler yaşamasına neden olmuştur. İşgalin başlamasıyla kendi ordularını beslemek için harekete geçen Almanya, Yunanistan'ın kaynaklarına yönelmiş ve yağma hareketlerine hız vermiştir. Bunda, Almanya'nın önceden tahmin edemediği sorunlardan dolayı askerleri, stoklara el koymaya zorlamasının da büyük etkisi olmuştur.³⁶ Alman askerlerinin yağmaları dışında, Alman Ekonomi Kurmay Heyetinin Yunanistan'daki elektrik, tersane ve tekstil şirketlerinin kontrolünü ele geçirmesi, bunun yanı sıra Shell Şirketi'ni satışa zorlaması ve sabotaj tehdidiyle mülkiyetine el koyması, Yunanistan'ın gıda dışındaki kaynaklarının da Alman kontrolüne geçtiğinin bir göstergesidir.³⁷

Almanya, Yunanistan'da sert idari tedbirler almış, ülkede Batı Avrupa'dakinden çok daha farklı bir sosyal yıkım yaşanmıştır. Açlık, kıtlık ve yüksek enflasyon, piyasayı çöküşe sürüklemiştir.³⁸ Bu sırada işbirlikçi olarak nitelendirilen Tsolakoglou Hükümeti, kırsal bölgelerde gıda dağıtımını merkezileştirmiş, şehirlerde karne uygulamasına geçilmesini yasaya bağlamış ve temel gıda maddelerinin satış fiyatlarını en yüksek

işbirliğine gidilebileceği belirtilmekte, ayrıca bu hareket için temin edilen ulaşım araçlarının Barbarossa Harekatına hiçbir engel teşkil etmeyeceği vurgulanmaktadır. Jacobsen, **a.g.e.**, s.319–320.

³³ Hatipoğlu, **a.g.e.**, s.226; **Tan**, 6 Mayıs 1941.

³⁴ Clogg, **a.g.e.**, s.151.

³⁵ R. Clarence Lang, “*Red Cross Humanitarianism in Greece 1940-1945*”

³⁶ Fleischer, **a.g.e.** s.197.

³⁷ Mazower, **a.g.e.** s.52.

³⁸ İşgalin ardından birçok direniş örgütü ortaya çıkmıştır. Mark Mazower, “*Military Violence and National Socialist Values: The Wehrmacht in Greece 1941-1944*” **Past and Present**, no:134 (February 1992) Oxford University Press on behalf of The Past and Present Society, s.139; 6 Nisanda Alman ordularının Yunanistan'a girmesiyle başlayan işgal dönemi (Bu dönem Yunanistan'da “İşgal” -katohi- olarak adlandırılmakta ve bilinmektedir.) ile önce 23 Nisanda tüm tavernalar ve dükkânlar kepenk indirmiş, ardından şehirde yaşayan halkın bir kısmı uzaklaşarak dağlara çekilmiştir. Mazower, **a.g.e.**, s.28–29.

orandan tespit etmiştir.³⁹ Fakat gıda dağıtımının düzenlenmesindeki yetersizlikler, bazı şehirlerde yerel ekonominin parçalanmasını hızlandırmış ve buna bağlı olarak çiftçiler az miktardaki mahsullerini teslim etmeyerek ya bunlarla beslenme ya da takas yoluyla ihtiyaçları olan gıda maddelerini temin etme yolunu seçmişlerdir.⁴⁰ Bu koşullar altında çiftçiler kadar şanslı olmayan şehir halkı, taşınır ya da taşınamaz mallarını yok pahasına satmak zorunda kalmıştır.⁴¹ Açlık ile birlikte ortaya çıkan büyük sorunlardan biri de karaborsa olmuştur.⁴² Açlığın önemli bir nedeni olan stokçuluğu ise iki şekilde incelemek mümkündür. Özellikle aç kalma korkusundan dolayı, kendi tüketim maddelerini kendi yetiştiren kişilerin, yetiştirdikleri veya sahip oldukları ürünleri kendi kullanımları için saklamaları stokçuluğun başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Fakat zamanla bu saklanan ürünler üzerinden piyasa değerinin çok üstünde kazanç sağlama isteği, beraberinde karaborsanın güç kazanmasına neden olmuştur.

İtalya'nın başarısız işgal girişimi ve ardından Almanya'nın işgal hareketinde kesin sonuca ulaşmasıyla "*İşgal Dönemi*"ne giren Yunanistan, hızlı teslimiyeti ile kendi içinde yıllarca sürececek bir kaos dönemine adım atmıştır.

2- Yunanistan'da Açlık

Yunanistan'da ortaya çıkan açlık, gerilla savaşları ve bombardımanlardan çok daha fazla can almıştır. Öyle ki, "*Kara Kış*" olarak adlandırılan 1941–1942 kışı, MÖ. 5. yüzyılda gerçekleşen Mora Savaşı'ndaki "*Açlık ve vebanın geri dönüşü*" olarak nitelendirilmiştir.⁴³

Almanya karşısındaki askeri yenilgi ardından Yunan halkı arasında yaşanan panik; gıda istifi, enflasyon ve karaborsayı tetiklemiştir.⁴⁴ Yunanistan'da, açlığın bölgeler arasında hızla yayılması ve ölüm oranlarının artmasında etkili olan ve sorumluluğu İngilizlere yükleyen diğer bir faktör de İngiltere'nin uyguladığı deniz ablukasıdır. 1941 Nisanında Yunanistan, Alman işgaline uğradığında 1914–1918 deneyimleriyle hazırlanmış İngiliz

³⁹ Alekxis Frangiadis, *H Elliniki Oikonomia 190s-20os Aionas: Apo Ton Agona tis Aneksartias stin Oikonomiki kai Nomismatiki Enosi tis Europis*, Nefeli, Athina, 2007, s.151.

⁴⁰ A.g.e, s.152.

⁴¹ A.g.e, s.153.

⁴² Thomadakis, *a.g.m.*, s.129.

⁴³ Fleischer, *a.g.e*, s.194.

⁴⁴ Violetta Hionidou, *Famine and Death in Occupied Greece, 1941–1944*, Cambridge University Press, 2006, s.34.

ablukası aktif hale getirilmiştir. Bir müttefik olan Yunanistan, işgalin ardından, İngiltere tarafından *düşman bölgesi* olarak nitelendirilmiştir.⁴⁵

Girit'in işgali sırasında birçok kayığın batırılması, adalar ve anakara arasındaki haberleşme ve ulaşım konusunda birçok zorluğun yaşanmasına sebep olmuştur. Dizel motor ile çalışan kayıkların denize açılmaları için gereken yakıt, işgal güçlerinin ve karaborsanın denetiminde iken, kendi kendine yetemeyen ve anakarayla tek bağlantısı bu kayıklar olan adalarda, ulaşım ve ulaşımına bağlı gıda temini büyük darbe almıştır.⁴⁶

1941–1942 kışında Atina ve Pire başta olmak üzere ülke içinde hızla yayılan açlık, ölüm oranlarının artışıyla yüksek boyutlara ulaşmıştır. Bir dönem Yunanistan'da Dışişleri Bakanlığı ve Başbakanlık yapmış Konstantinos Mitsotakis 1941–42 kışında yaşanan sıkıntıları şu sözlerle ifade etmiştir:

“...1941–1942 kışını hatırlıyorum, çok soğuk bir kıştı. Ayrıca yiyecek hiçbir şey yoktu. Bir yıl boyunca et, balık, peynir, süt, makarna ve yumurta yiyemedim. Tüm gıdam karavanaydı. Şansıma üç karavanaya yazılmıştım (avukat, yedek asker ve Girit Ordusu karavanaları). Cebimde kaşığımla, tatsız haşlanmış kuru fasulye yemek için bu üç karavanada sıraya girerdim. Yiyebildiğim tek meyve keçiboynuzu veya kuru üzümdü. Geceleri açlığımızı unutmak için devamlı konuşurduk, bazen açlıktan çılgılık atarak ölenlerin sesini duyardık. Sabah yürüyerek büroya (avukatlık) giderdik. Plaka'da⁴⁷ bir gece öncesinden açlıktan ölenlerin cesetlerini toplayan belediye görevlilerini görürdük. Yemek isteyerek gezen çocukların görüntüsü çok trajikti...”⁴⁸

3- Yunanistan'a Yardım Hazırlıkları

Yunanistan'da 1941 yılında başlayan ve yıl sonuna kadar yüksek orana ulaşan açlığa çözüm arayışları uzun süre devam etmiştir. Bu konuda pek çok fikir ve öneri ortaya atılmıştır. Etiyopya'daki sivil İtalyanları açlıkla tehdit etme, Orta Doğu'dan gizli sevkiyat gerçekleştirme, hatta 10.000 Yunan kadın ve çocuğu yüksek risk alanlarından tahliye etme fikri bile ortaya

⁴⁵ A.g.e., s.155.

⁴⁶ Georgios Kazamias, **Allied Policy Towards Occupied Greece, the 1941–1944 Famine**, (yayınlanmamış doktora tezi), University of Bradford, 1990, s.70.

⁴⁷ Atina'nın merkezinde bulunan bir semt.

⁴⁸ D. Dimitriakos, **Kostas Mitsotakis: Politiki Biografia**, I. Cilt, Papazisi, Athina, s.107.

atılmıştır.⁴⁹ Bu planların da dâhil olduğu tüm yardım planlarını tarihleriyle şu şekilde sıralamak mümkündür:⁵⁰

Habeş Planı: Ağustos- Kasım 1941

Vatikan'ın Yaklaşımı: Eylül- Kasım 1941

Türk Yardım Planı: Ekim 1941- Ağustos 1942

Tahliye Planı: Kasım 1941- Şubat 1942

Gizli Gönderi Planı: Kasım 1941- Aralık 1941

Ella-Türk Şirketi Yardım Faaliyeti: Kasım- Aralık 1941

İsviçre Süt Ürünleri Yardım Planı: Temmuz-Ekim 1942

İsveç Planı: Mart-Ağustos 1942—Kasım 1944

Yunanistan'da İkinci Dünya Savaşı yıllarında yaşanan açlık öncelikli olarak Alman işgali kaynaklı olmuş, Müttefik devletlerin uyguladığı abluka politikası ise açlığı daha da arttırmıştır. Bu bağlamda açlığa karşı verilmiş olan mücadele de çok yönlü ve çok taraflı olmuştur.

1941 yılında, ablukanın kaldırılması konusunda yoğunlaşan tartışmalar, İngiltere Savaş Bakanı Hugh Dalton'un itirazı ile karşılaşmıştır, Dalton, ablukanın delinemeyeceği görüşünü savunmuş ve sorun, abluka içinden bir ülkeyi devreye sokmayı önermesi ile geçici olarak çözüme bağlanmıştır.⁵¹ Böylece hem ablukanın devamı sağlanmış hem de Yunanistan'daki açlığın giderilmesi için yapılacak çalışmaların önü açılmıştır.

Yunanistan'a gıda sevkiyatı için öngörülen yardım planını uygulamak amacıyla devreye giren ülke Türkiye olmuştur.⁵² Aslında bu tür insani yardımlar konusunda Türkiye'den yararlanma fikri yeni değildir. Müttefiklerin, yardım ulaştırmada Türkiye'yi devreye sokma planı, 1940 yılında Fransa'nın Mihvere mağlup olarak savaş dışı kalması ile Almanların eline geçen İngiliz ve Fransız esirlerine gıda maddeleri gönderilmesi ricası ile başlamıştır.⁵³ Bir sonraki yardım ricası ise Yunanistan konusunda yinelenmiştir.

⁴⁹ Giorgos Kazamias, "The Politics Of Famine Relief For Occupied Greece", **Bearing Gifts to Greeks**, Richard Clogg (Ed.), Palgrave Macmillan, 2008, s.47.

⁵⁰ Giorgos Kazamias, "Turks, Swedes and Famished Greeks: Some Aspects of Famine Relief in Occupied Greece 1941–1944", **Balkan Studies**, 33:2, pp:293–307, 1992, s.294.

⁵¹ Fleischer, **a.g.e.**, s.202.

⁵² Kazamias, **a.g.e.**, s.91.

⁵³ Feridun Cemal Erkin, **Dışişlerinde 34 Yıl Anılar- Yorumlar**, I. Cilt, TTK Yayınları, Ankara, 1980, s.129.

4- Türk Yardım Planı ve Kurtuluş ile Dumlupınar Vapurları

Ekim 1941- Ağustos 1942 tarihleri arasında Yunanistan'a gıda yardımını öngören Türk Yardım Planı, abluka kaldırılmaksızın uygulanan ilk yardım faaliyeti olmuştur. Bu plan sadece Foreign Office tarafından planlanmış, uygulanmış, denetlenmiş ve genişletilmiştir.⁵⁴ Plan, İngiltere ve Türkiye arasında gerçekleşen müzakereler sonucu, İngiltere'nin başlangıç olarak Türkiye'den 5000 ton yiyecek maddesini satın alması ve 13 Ekim 1941'de Kurtuluş vapurunun Pire'ye hareket etmesiyle uygulamaya girmiştir.

1941 Eylülünde ise yine Türk Kızılay'ı Yunanistan'ın Batı Trakya bölgesine 75 tonluk tuz yardımında bulunmuştur.⁵⁵ İngiltere ve ABD'nin finanse ettiği yardımların öncesinde Türkiye'nin kendi iradesiyle gerçekleştirdiği veya katkıda bulunduğu bu yardımlar, Türk yardım faaliyetlerinin bir bütün olarak ele alınması açısından önem arz etmektedir. Aslında Türk Yardım Planı öncesinde Türkiye'nin Yunanistan'a yardımlarını 1940 yılından başlatmak mümkündür. Cenevre'de bulunan bir kuruluş (Comité International de la Croix- Rouge) Türk Kızılay'ı aracılığı ile Yunanistan'a para yardımında bulunmuştur.⁵⁶ 13 Kasım 1940'ta gerçekleşen bu olay, resmi anlamda 1941 yılı Ekim ayında başlayacak Türk yardımları için bir prova niteliği taşımıştır. Aracılık anlamında Türkiye'nin, Yunanistan'a yardım ulaştırmasında etkin bir rol oynamasının yanı sıra, kendi inisiyatifiyle gerçekleştirdiği yardımlardan bahsetmek, mevcut planın devreye girme aşamasından önce, Türkiye'nin bu konudaki hassasiyetinin anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Kasım 1940'ta yani Yunanistan'da İtalyan işgalinin başlamasından yaklaşık bir ay sonra Türk Kızılay Cemiyeti Selanik Kızılhaçı'na tetanos aşısı ve kangren serumunu göndermiştir.⁵⁷ Türk Yardım Planını gerçekleştirme aşamasında yaşanan en büyük sorun yeni vapur bulma konusunda yaşanmış, ancak bu sorun Türk Ulaştırma Bakanlığının Kurtuluş vapurunu devreye sokmasıyla çözümlenmiştir.⁵⁸

⁵⁴ Kazamias, **a.g.e.**, s.91.

⁵⁵ BCA, 179/235/6. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi bundan sonra BCA olarak belirtilecektir.

⁵⁶ BCA, 256/723/15.

⁵⁷ Kızılay Belgesi, 2598/8.

⁵⁸ Erkin, **a.g.e.**, s.129; Kurtuluş, 1882 yılında İngiltere'de imal edilmiş ve burada Euripides adıyla işletilmiştir. Kurtuluş'un Türkiye macerası ise 1930 yılında Taviloğlu ailesi tarafından satın alınması ve adının Bülent olarak değiştirilmesiyle başlamıştır. Macar, *a.g.m.*, s.51.

15 Eylül 1941 tarihinde Kızılay ile Türk Dışişleri Bakanlığı arasında gerçekleşen bir yazışmada, savaştan dolayı Türkiye'nin Yunanistan ile arasında posta nakliyatı bulunmadığından, Türkiye'de yaşayan Rumların Yunanistan'daki akrabalarına gönderecekleri yardımları da Kurtuluş vapuru ile ulaştırmalarına izin verildiği belirtilmiştir.⁵⁹ 2720 tonluk Kurtuluş vapurunun, 13 Ekim 1941 tarihindeki ilk seferi için hazırlıklar yapılmış, vapurun izleyeceği rota Türk yetkililere bildirilmiştir. Kurtuluş'un izleyeceği güzergâh, Alman, İtalyan ve İngiliz yetkililerinin vereceği rota müsaadesi ile belirlenmiştir. Ancak, çoğu zaman üç izinden birinin ya da ikisinin verilmemesi sonucu, vapurun hareket tarih ve saatinin değişmesi gibi problemler yaşanmıştır.⁶⁰ Ancak Kurtuluş ilk seferini başarıyla tamamlayıp gerekli gıda maddelerini Yunanistan'a ulaştırmıştır.

Kurtuluş 27 Ekim 1941'de ikinci seferi için Pire'ye hareket etmiş,⁶¹ içinde fasulye, nohut, mercimek, yumurta, soğan ve lakerda bulunan, toplamda 2500 tonluk yardım maddesini ve İngiliz Kızılhaçı'nın vermiş olduğu 51 tonluk ürünü de Yunanistan'a ulaştırmıştır.⁶² 31 Ekim tarihinde Apogevmatini gazetesi Kurtuluş'un dönüş için Türk karasularına girdiğini belirtmiş ve Kurtuluş'un seyrinin telsiz mesajlarından takip edildiğini eklemiştir.⁶³

Kasım 1941'de The New York Times gazetesi Kurtuluş'un Türkiye'ye döndüğü haberine yer verirken, gazetede vapurun Yunanistan'dan getirdiği vahim haberler de yer almıştır. Kurtuluş'un bir önceki seferine oranla Yunanistan'da durumun beş kat daha kötüleştiğinin belirtildiği gazetede, Kızılhaç'ın sadece Atina'da günde 50 acil yardım çağrısı aldığı ifade edilmiştir. Bu yardım çağrılarının tamamının açlık vakaları olduğu ve hastaların iyileşmekten çok uzak oldukları da ayrıca belirtilmiştir.⁶⁴

⁵⁹ BCA, 179/235/30. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinden alınan bu belgede dikkati çeken bir nokta, vapurun isminin Adana olarak belirtildiği ve daha sonra üstü çizilerek Kurtuluş olarak düzeltildiğidir. Yardımların Yunanistan'a ulaşması için kullanılacak vapurun adı ilk olarak Adana olarak belirlenmiş fakat daha sonra bu vapurun adı Deniz Nakliyat Başmüdürlüğü'nden Kurtuluş olduğu öğrenilerek değiştirilmiştir.

⁶⁰ Erkin, *a.g.e.*, s.129.

⁶¹ Apogevmatini gazetesi Kurtuluş'un ikinci seferi için belirtilen tarihi 24 Ekim 1941 tarihinde okuyucularına duyurmuştur.

⁶² *Tan*, 28 Ekim 1941.

⁶³ *Apogevmatini*, 31 Ekim 1941.

⁶⁴ *The New York Times*, 21 Kasım 1941.

Kurtuluş'un beşinci seferinden iki gün önce Türk Hükümeti, (26 Aralık 1941'de) yardımları durdurma kararı almıştır.⁶⁵ Yunan araştırmacı Kitsikis, verilen bu kararda Türkiye'nin krizin eşiğinde olmasının büyük rolü olduğunu ifade etmektedir. Ancak vapur seferleri Ankara'daki İngiliz ve Amerikan Büyükelçiliklerinin baskılarıyla yeniden başlamıştır.⁶⁶ Özellikle 1942'de Türkiye'de yaşanan yüksek fiyat artışı⁶⁷ zaman içinde yardımların azalmasında önemli rol oynamıştır.

Türkiye'den Yunanistan'a gönderilen yardım maddeleri arasında bulunan yumurtaların sandıklarının bir sonraki sevkியatta tekrar kullanılmak üzere Türkiye tarafından geri istenmesi -Ocak 1942'de- Yunan halkının içinde bulunduğu durumu anlatan bir cevap gelmesine neden olmuştur. Yumurta sandıklarının, günlük sayısı yüzleri aşan ölümlere tabut yetiştirmek için kullanıldığı cevabı, 1942 yılının başında halkın içinde bulunduğu durumu göstermesi açısından önemlidir.⁶⁸

20 Ocak 1942 günü Kurtuluş vapurunun Marmara Adası'nda karaya oturması ve altıncı seferini tamamlayamaması, Türk kamuoyunda ve Yunan kamuoyunda üzüntüyle karşılanmıştır. Kurtuluş'un batmasının ardından Yunan Başbakanı Tsolakoglou bir beyanat vermiş, Kurtuluş vapuru yerine başka bir vapurun tahsis edileceğine olan inancını vurgulamıştır. Beyanatında, Türkiye için "*dost komşu devlet*" ifadesini kullanan ve Yunan halkını minnettar olarak niteleyen Tsolakoglou, yeni bir vapur tahsis edilene kadar durumun idare edilmesi için çaba sarf edileceğini eklemiştir.⁶⁹

Yunan araştırmacı Procopis Papastratis, Kurtuluş'un battığı zamana kadar (Ocak 1942) gerçekleştirdiği beş seferde toplamda 6.735 ton ürün taşıdığını ve tamamlayamadığı son seferinde ise 1800 tonluk ürün taşımakta olduğunu belirtmiştir.⁷⁰ Alman araştırmacı Fleischer ise aynı konuda,

⁶⁵ Kazamias, "*Turks, Swedes and Famished Greeks*", s.296.

⁶⁶ Dimitris Kitsikis, **Ellas Kai Kseni**, Estia, Athina, 1977, s.177.

⁶⁷ Türkiye'nin 1941 yılı başındaki ekonomik durumunu ortaya koyan başka bir olay da 13 Ocak 1941'de İstanbul'da ekmek karnesi uygulamasına başlanmasıdır. Bu uygulamayla işçilere günde 750 gram, çocuklara bunun dörtte biri ve diğer vatandaşlara da 375 gram ekmek dağıtılmaya başlanmıştır. **Ulus**, 14 Ocak 1941.

⁶⁸ Falih Rıfkı Atay, "*Yunan Açlığına Karşı*", **Ulus**, 24 Ocak 1942.

⁶⁹ BCA, 171/185/20.

⁷⁰ Procopis Papastratis, **British Policy Towards Greece During The Second World War**, Blackwell Publishing on Behalf of The Royal Institute of International Affairs, 1984, s.116 ; Papastratis'in verdiği aynı rakamlara Emmanuel Tsouderos da *Episitismos* adlı kitabında yer vermiştir. Emanouel Tsouderos, **Episitismos**, Argiris Papazisi, Athina, 1946, s.24. Hionidou da aynı şekilde Ekim 1941- Şubat 1942 tarihleri arasında, Türkiye'den

tamamladığı seferler dahilinde Kurtuluş'un kurutulmuş sebzeden oluşan 20 bin tonluk ürünü Yunanistan'a ulaştıramadığını ifade etmiştir.⁷¹

Özellikle 1942 yılına gelindiğinde Türkiye'de yaşanan yüksek fiyat artışı zaman içinde yardımların azalmasında önemli rol oynamıştır. Kazamias, Türk Planına son darbenin Türkiye tarafından indirildiğini belirtmiştir. Tüm önemli gıdaların ihracını men eden 2 Şubat 1942 tarihli kararın nedeninin, Türkiye'nin yaşadığı gıda sıkıntısı olduğunu ifade etmiştir.⁷² Bu durumda aslında Kazamias'ın vurguladığı "son darbe" Türkiye'nin bilinçli şekilde uyguladığı bir politikadan ziyade, var olan koşulların Türkiye'yi zorunlu kıldığı bir durumdur.

Kurtuluş'un batmasının ardından, yardımların sürekliliğini sağlamak amacıyla Dumlupınar vapuru devreye sokulmuştur. 21 Şubat 1942'de, gıda sevkiyatına devam etmek üzere⁷³ hazırlanan Dumlupınar vapuruna, 900 ton fasulye ve 500 ton patates yüklenmiştir. Diğer yiyecek maddelerinin yüklenmesine de devam edilmiş ve batan Kurtuluş vapurundaki kolilerin yerine yeni koliler gönderilmesine izin verilmiştir.⁷⁴ Böylelikle Dumlupınar Yunanistan'a ilk seferi için yola çıkmıştır. Dumlupınar, 26 Şubat 1942'de 2057 ton gıda ile Yunanistan'a ulaşmıştır.⁷⁵

26 Mart 1942'de Pire'ye tekrar hareket eden Dumlupınar vapuru;⁷⁶ fasulye, incir, yumurta, zeytin, domuz eti gibi gıda maddelerini Yunanistan'a ulaştırmıştır. Aynı vapurla gönderilmek üzere 10 ton kestane, 50 ton kadar elma hazırlanmış, son dakikada gümrük idaresi bunların takasa tabii olduklarını ileri sürdüğünden ülke dışına çıkarılmaları mümkün olmamıştır.⁷⁷

Dumlupınar vapurunun sefere başladığı dönemde bir Yunan Hükümet görevlisinin gıda ve Türk Yardımları konusundaki şu sözleri Yunanistan'ın çaresizliğini açıklamaktadır: "*Biz Türklerin yediği yemekleri istemiyoruz, biz onların yemeyi reddettiklerini (fazlalıkları- artıklarını) istiyoruz.*"⁷⁸

Yunanistan'a ulaştırılan yardımların toplamda 10 bin tondan az olduğunu ve bu ürünlerin yalnızca Atina şehri için tahsis edildiğini belirtmektedir. Hionidou, **a.g.e.**, s.34.

⁷¹ Fleischer, **a.g.e.**, s.203.

⁷² Kazamias, "*Turks, Swedes and Famished Greeks*", s.296.

⁷³ Elçin Macar, "1941-1942 Kışında Türkiye'nin Açlıkla Savaşan Yunanistan'a Yardımları: Kurtuluş'tan Dumlupınar'a", **Toplumsal Tarih**, sayı:168, Aralık 2007, s.53.

⁷⁴ **Cumhuriyet**, 13 Şubat 1942.

⁷⁵ **Eleftheron Vima**, 26 Şubat 1942.

⁷⁶ **Cumhuriyet**, 26 Mart 1942; BCA, 169/176/13 numaralı belgede, Dumlupınar vapurunun hareket tarihi 26 Mart 1942 olarak belirtilmektedir.

⁷⁷ **Cumhuriyet**, 26 Mart 1942.

⁷⁸ "*Greece: Hungriest Country*", **Time Magazine**, 09 Şubat 1942.

Yunanistan'daki açlığın bu sözlerle ifade edilmesi Türk Hükümeti dışında bazı özel girişimleri de harekete geçirmiştir.

Dumlupınar vapurunun gerçekleştirdiği seferlerin yanı sıra, Ella- Turk Şirketi Mihver yetkililerinden aldığı izin doğrultusunda Nisan 1942'de Yunanistan'a önemli miktarda gıda göndermiştir. Bulgaristan ve Sırbistan'dan elde edilen 1800 ton fasulye, 1600 ton pirinç, 300 ton mercimek, 150 ton şeker ve 1.728.000 adet yumurta Nisan ayının ortasında Yunanistan'a ulaştırılmıştır.⁷⁹

24 Nisan 1942'de Dumlupınar üçüncü seferini gerçekleştirmek üzere yola çıkmıştır. Bu seferinde, kuru sebze, yumurta, kuru meyve, fındık, zeytin gibi ürünler taşımıştır.⁸⁰ Dördüncü seferine 6 Haziran 1942 günü çıkan Dumlupınar; kuru üzüm, incir, fındık, tuzlu balık (lakerda ve kefal), yumurta, ceviz, zeytin, fasulye, kinin ve tuzlu yabani domuz eti taşımış, bu sevkiyat ile 2.180 tonluk gıda maddesini Yunanistan'a ulaştırmıştır.⁸¹ Dumlupınar beşinci seferi için 19 Temmuz 1942 günü İstanbul Limanı'ndan hareket etmiştir.⁸² 21 Temmuz'da Pire Limanı'na giriş yapan vapura ait raporda, bir önceki seferde taşınmış olan ürünlerin dört gün önce bitmiş olduğu ve Yunan halkının Dumlupınar vapurunu beklemekte olduğu belirtilmiştir.⁸³

Kurtuluş ve Dumlupınar'ın gerçekleştirdiği on sefer sonunda İngiltere ve Türkiye cephesinde bir gelişme yaşanmıştır. İngiliz Elçiliği Ticaret Müdürlüğü 1 Ağustos 1942'de, Kızılay Genel Müdürlüğüne, Dumlupınar'ın Yunanistan'a altıncı seferi gerçekleştirmesi hususunda bir rica telgrafı yazmıştır.⁸⁴ Elçin Macar'ın "İşte Geliyor Kurtuluş" adlı kitabında verdiği tablodan⁸⁵ anlaşıldığı üzere Kızılay Genel Müdürlüğü, İngiliz Elçiliği Ticaret

⁷⁹ Proia, 19 Nisan 1942.

⁸⁰ Elçin Macar, **İşte Geliyor Kurtuluş: Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'nda Yunanistan'a Yardımları (1941-1942)**, İzmir Ticaret Odası Kültür, Sanat ve Tarih Yayınları 9, İzmir, 2009, s.125.

⁸¹ Kızılay Belgesi 2599/49-1.

⁸² BCA 169/176/37.

⁸³ Kızılay Belgesi 2599/45.

⁸⁴ Kızılay Belgesi 2599/46.

⁸⁵ Macar, **a.g.e.**, s.125. Macar'ın kitabında bulunan, Foreign Economic Administration'dan alınan tablo incelendiğinde vapurların bu çalışmada verilen sefer tarihleri ile arasında 2 günlük oynama olduğu tespit edilmiştir. Dumlupınar'ın Ağustos –son- seferine ait bilgi de bu tabloda yer almaktadır. Bu çalışmada, sefer tarihleri arşiv belgeleri ve gazetelerin verdiği haberler doğrultusunda yansıtılmaya çalışılmıştır.

Müdürlüğünün bu ricasını olumlu şekilde değerlendirmiş, Dumlupınar 26 Ağustos 1942'de İstanbul'dan hareket etmiştir.

İtalyanların 1943 yılında adalardan çekilmesi Kiklatlar'daki açlık sorununun çözülmesi için yeterli olmamıştır. Kiklatlar'daki açlığı ortaya koyan bir Yunan belgesi durumu doğrular niteliktedir. İtalyanların çekilmesinin ardından Kiklatlar'da açlığın daha kötü bir hal aldığı dahi söylenebilir. Bu durumun asıl sebebi İtalyan askerleri için gönderilen gıdalardan ada halkının da yararlanıyor olmasıdır. İtalya'nın ardından bölgede egemen güç olan Almanya'nın gıda vermek bir yana, halkın elindeki maddeleri de alıyor olması, durumu 1941-1942 kışında Atina'daki boyutlara taşımıştır.⁸⁶

İkinci Dünya Savaşı yıllarında, özellikle Yunanistan'da açlığın en yoğun olarak hissedildiği 1941 ve 1942 yıllarında, Türkiye üzerinden, yardımların yapıldığı, bu yardımların Kurtuluş ve Dumlupınar vapurları vasıtasıyla gerçekleştirildiği konusunda neredeyse bütün araştırmacılar hemfikirdir. Ancak vapurların sefer sayısı, taşınan ürünlerin niteliği ve miktarı konusunda bir görüş birliği yoktur.

Öyle ki, Yunan araştırmacı Kazamias, Ekim 1941'den Ağustos 1942'ye kadar iki Türk vapuru Kurtuluş ve Dumlupınar'ın, 8 sefer düzenlediğini ve toplamda 14.031 tonluk gıda maddesini Yunanistan'a ulaştırdığını belirtirken,⁸⁷ Kitsikis Kurtuluş ve Dumlupınar'ın toplamda on sefer gerçekleştirdiğini ve bu seferler sonunda toplamda 17.500 ton yardım maddesini Yunanistan'a ulaştırdığını ifade etmiştir. ICRC'nin⁸⁸ resmi internet sitesinde, İkinci Dünya Savaşı'nda Yunanistan'a yapılan yardımlar çerçevesinde, Ekim 1941'den Ağustos 1942'ye kadar toplamda 45.000 ton gıda ulaştırıldığından bahsedilmiştir.⁸⁹ Söz konusu bilgiye; ablukanın kaldırılma tarihi, çeşitli arşiv belgeleri ve Ekim 1941- Şubat 1942 arasında sadece Türkiye'den giden yardımlar penceresinden bakıldığında, Türkiye'den ortalama 17.000 ton yardım gitmiştir. Geriye kalan büyük

⁸⁶ Kiklatlar ile ilgili Yunan Belgesi, ELİA. Belgede tarih bulunmamaktadır ancak belgenin, İtalyanların geri çekilmesinden sonra yazılmış olması, muhtemelen tarihin 1943 olduğu yönünde bir izlenim uyandırmaktadır.

⁸⁷ Kazamias, "Turks, Swedes and Famished Greeks", s.296; Ancak Kazamias, "The Politics of Famine Relief For Occupied Greece" adlı diğer makalesinde Kurtuluş ve Dumlupınar vapurlarının toplamda 6.500 ton gıda sevk ettiğini belirtmektedir. s.48.

⁸⁸ IRCC- International Red Cross Committee. Uluslararası Kızılhaç Komitesi.

⁸⁹ <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jnx2.htm> , Erişim tarihi: 2 Mart 2010.

miktarın, ablukanın kaldırılması sonrasında başta İsveç ve Kanada olmak üzere çeşitli ülkelerden gitmiş olma ihtimali vardır.

Türk Planı kapsamında ulaştırılması hedeflenen miktar, 50 bin ton idi. Yukarıdaki veriler ışığında Kazamias ve Kitsikis'in verdiği rakamlar arasında yaklaşık olarak 3.500 tonluk bir fark bulunmaktadır ve daha önemlisi iki vapurun gerçekleştirdiği sefer sayıları konusundaki çelişki dikkati çekmektedir. Bu farkın Kazamias'ın on yerine sekiz sefere dayalı rakamlardan hareket etmesinden kaynaklandığını söylemek mümkündür.⁹⁰

Türkiye'nin Yunanistan'a gönderdiği ürünler içerik açısından incelendiğinde buğday, hemen bütün araştırmacıların ortak olarak belirttiği, gönderilmeyen ürün olarak gösterilmiştir.⁹¹ Bunun temel nedeninin buğdayın genel anlamda bir savaş döneminde, özel olarak da İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye bağlamında en fazla ihtiyaç duyulan ürün olduğu söylenebilir. Savaş döneminde yetişkin nüfusun silâh altına alınması ile üretimde bir düşüş yaşanmış ve buğday üretiminde yüzde 50'ye yaklaşan bir gerileme meydana gelmiştir.⁹² Savaştan dolayı ekonomik anlamda zorluk yaşamaya başlayan Türkiye'nin, savaş yıllarında müttefiklerden buğday almış olması da bu görüşü desteklemektedir. Bunun yanı sıra Eleftheron Vima gazetesi de Kasım 1942'de Türkiye'nin yaşadığı ekonomik zorluğa vurgu yapmış, Türkiye'de elektrik enerjisi ve kömür kullanımına kısıtlama getirildiğini belirtmiştir.⁹³

Konuya bir başka açıdan yaklaşan Kazamias'a göre Türkiye'nin ablukaya rağmen yardımda bulunması (İngiltere'nin yardım planı teklifini kabul etmesi), Türk Planının ablukayı desteklediği anlamı taşımaktadır ve bu nedenle de yardımlar çok fazla etkili olmamıştır.⁹⁴ Yine aynı yazara göre Türk Planı, göreceli bir rahatlamaya kavuşan İngiltere'nin ablukayı tümüyle kaldırması sürecini geciktirmiş ve 5 ay daha abluka uygulamasının devamını sağlamıştır. Konuya Kazamias'ın bu görüşleri çerçevesinden bakıldığında, Yunanistan'a gönderilen Türk yardımları, insani amaçlara uygun olarak gerçekleştirilmekle birlikte, Müttefiklerin siyasi amaçlarına da hizmet etmiştir.

⁹⁰ Kazamias, Kurtuluş vapurunun 1942 yılının Haziran ve Temmuz aylarında gerçekleştirmiş olduğu iki seferi göz önünde tutmamıştır. Bu da onun verdiği rakamın daha aşağıda kalmasına yol açmıştır.

⁹¹ Kazamias, *"Turks, Swedes and Famished Greeks"*, s.296; Hionidou, *a.g.e.*, s. 17.

⁹² Kokut Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi 1908–1985*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1988, s.63.

⁹³ *Eleftheron Vima*, 25 Kasım 1942.

⁹⁴ Kazamias, *"Turks, Swedes and Famished Greeks"*, s.299.

Türk yardımlarının Yunanistan'a sağladığı yararlar konusunda da bütün araştırmacılar arasında tam bir görüş birliği yoktur. Özellikle bazı Yunan araştırmacılar bu yardımların etkisinin daha az olduğunu iddia etmektedirler. Konuya bu açıdan yaklaşanlardan biri de George Exintaris'tir. Bu araştırmanın omurgasını oluşturan Türk Yardım Planı süreci (ablukanın kaldırılmasıyla beraber 1942'de gerçekleşen Kızılhaç yardımlarına kadar geçen süre) Exintaris tarafından ara dönem olarak nitelendirilmiştir. Exintaris bu dönemde gerçekleşen Türk yardımlarının küçümsenecek miktarda, teselli amaçlı ufak çapta sevkiyatlar olduğunu öne sürmüştür.⁹⁵

Oysa yardımlar savaş koşulları göz önüne alındığında ufak çaplı sayılmayacak oranda gerçekleşmiştir. Ancak bu organizasyon esnasında bazı aksaklıklar yaşanmıştır. Örneğin Dumlupınar vapurunun dördüncü seferinde Yunanistan'a taşınmış olduğu tuzlu balıkların önemli bir kısmı bozuk çıkmış ve kolilerin indirilme aşamasında kontrol amacıyla Alman askerler tarafından depoya götürülmesi esnasında, sahiplerine eksik verildiği hakkında çeşitli şikâyetler olmuştur. Bu sorunun, kolilerin Türk gümrüğünde kontrolünün yapılmamasından kaynaklandığı görüşü hâkim olmuş ve bu nedenle Yunanistan'a Yardım Misyonu Delegeleri Vasfi Gökçe ve Feridun Demokan ile görüşen Alman yetkililer, kontrolün İstanbul gümrüklerinde gerçekleştirilmesini önermişler ve bu yolla da aksaklıkların giderilebileceğini ifade etmişlerdir.⁹⁶

5. Türk Yardımları Hakkında Genel Değerlendirme

Yardımların Yunanistan'da nasıl dağıtıldığı ve nasıl bir sistem izlendiği konusuna değinmekte fayda vardır.

Yardım malzemelerinin Yunanistan'a ulaştırılmasının ardından dağıtımda gerçekleştirilen düzenlemeler daha önce de belirtildiği üzere Uluslararası Kızılhaç Örgütü tarafından yapılmıştır. Kızılhaç Örgütü, halkın yardımlardan en iyi şekilde faydalanabilmesi için şöyle bir yöntem geliştirmiştir: ICRC, Türkiye'den gelen yardımların adil bir şekilde dağıtımını sağlamak için, kumanya hazırlayan kurumların bir liste doldurması gerektiğini belirtmiştir. Bu listede kurumların, komisyon tarafından hangi tarihten itibaren yardım almaya başladığı, kumanyaların hazırlanmaya başlandığı tarih, kumanyadan istifade edenlerin sayısı, istifade edenlerin hasta, personel ve çocuk şeklinde tasnif edilmesi, günde kaç

⁹⁵ George Exintaris, "The Position of Greece", *International Affairs*, Royal Institute of the International Affairs, Vol. 20, No:2, 1944, s.207.

⁹⁶ Kızılar Arşivi, 2599/49-2.

kişinin kumanyadan istifade ettiği ve günlük tüketim miktarının belirtilmesi istenmiştir.⁹⁷

Müttefik ablukasının kaldırılmasının ardından, Yunanistan'a Türkiye dışında ülkelerden gönderilen gıda miktarının artışı üzerine, Uluslararası Kızılhaç Örgütü karne uygulamasında değişikliğe gitmeye karar vermiştir. Kasım ayının (1942) ortasından itibaren yiyecek dağıtımı konusunda alınan ve uygulanan karar gereği, gıda dağıtımının iki şekilde gerçekleşeceği belirtilmiştir.⁹⁸

Bu yeni sisteme göre, isteyenler ürünleri bakkallardan kendileri pişirmek üzere alırken, isteyenler karneleri ile aşevlerinden pişmiş yemek şeklinde faydalanabileceklerdir. Aşevlerinde ise kumanyalar üç farklı kategoride (halk kumanyası, öğrenci kumanyası ve çocuk kumanyası olarak) dağıtılmıştır. Bu uygulamada dikkati çeken nokta, halkın bu iki uygulamadan sadece birinden faydalanabileceği olmuştur. Bu bağlamda, karnelerini bakkallardan almayanlar, aşevlerinden yemek alamayacaklardı. Ancak aşevlerinden yemek almak isteyenlerin, önce karnelerini bakkallardan almaları ve polis karakolundaki kontrolörlere teslim etmeleri gerekecekti.⁹⁹

Uluslararası Kızılhaç Örgütüne ait Yunanca belgede, gıda temin etmek isteyenlerin, müracaatlarını hangi birimlere yapacaklarına dair açıklamalar yer almaktadır. Halka yol gösterici bir nitelik taşıyan belgede, müracaatların hangi aşamalar halinde gerçekleşeceği bilgisi tüm Denetim Başkanlığı şubelerine gönderilmiştir. Bu belge detaylı incelendiğinde, Denetim Başkanlığı şubelerine vurgulanmak istenen husus, her bireyin sadece tek kaynaktan gıda temin edebileceğidir. Bununla beraber, gıda dağıtımının devlet ve Uluslararası Kızılhaç Örgütü olmak üzere iki kanaldan gerçekleşeceği ve bu uygulama için gerekli olan idari değişikliklerin 17 Kasım 1942'ye kadar tamamlanması gerektiği de aynı belgede vurgulanmıştır.¹⁰⁰ Bu uygulama doğrultusunda 12 ile 18 yaş arasındaki çocuklar, engelli insanlar ve savaş gazileri yemeklerini ister aşevinden ister bakkaldan alsınlar, daha sonra bu kategorilerdeki insanlara ilave dağıtım yapılacağı belirtilmiştir.¹⁰¹

⁹⁷ 1942 Tarihli Yunan belgesi. ELİA. Bu belgenin hangi kurumdan hangi kuruma yazıldığı okunmamakla beraber içeriğinden Uluslararası Kızılhaç Örgütünden Kurumlara gönderilmiş olduğu kanısına varılmıştır.

⁹⁸ 3 Kasım 1942 tarihli Uluslararası Kızılhaç Örgütünün 13 numaralı genelgesi, ELİA.

⁹⁹ 3 Kasım 1942 tarihli Uluslararası Kızılhaç Örgütünün 13 numaralı genelgesi, ELİA.

¹⁰⁰ 3 Kasım 1942 tarihli Uluslararası Kızılhaç Örgütünün 13 numaralı genelgesi, ELİA.

¹⁰¹ 3 Kasım 1942 tarihli Uluslararası Kızılhaç Örgütünün 13 numaralı genelgesi, ELİA.

6. Açlığın Bilançosu

Yunanistan'da İkinci Dünya Savaşı ile yaşanan Mihver işgali, yapılan yardımlar ve düzenlemelere rağmen pek çok insanın hayatını kaybetmesiyle sonuçlanmıştır.

İşgal dönemiyle ortaya çıkan açlık ve kıtlık sonucunda, Yunan nüfusunun yüzde 5'i yaşamını yitirmiştir.¹⁰² Ancak bu oran sadece açlıktan ölenlerin yüzdesini oluşturmaktadır. Dolayısıyla Yunanistan'da açlık dışında gerçekleşen diğer ölümler de içine katıldığında bu oran daha da yükselmektedir. İşgal döneminde savaştan kaynaklı çeşitli ölüm sayılarına bakıldığında aşağıdaki gibi bir tablo ortaya çıkmaktadır:¹⁰³

Açlıktan hayatını kaybedenler: 360.000

Savaş kayıpları: 30.000

İtalyan ve Almanlar tarafından öldürülenler: 43.000

Bulgarlar tarafından öldürülenler: 25.000

Yahudi Nüfus kaybı: 60.000

Rehin kayıpları: 45.000

Ulusal Direnişte hayatını kaybedenler: 50.000

Diğer ölümler: 7000

Toplam: 620.000 kişi

Bu doğrultuda, Yunanistan'da gerçekleşen ölümler toplamda 620.000 olarak belirtilmiştir. Yunanistan'ın 1940 yılındaki nüfusu 8 milyon iken 1944'teki nüfusu 7 milyona düşmüştür.¹⁰⁴

Fleischer, araştırmacıların 1941 kışına ait yüksek ölüm sayılarının abartılı olduğunu belirtmiş, basında ölüm sayısının 300.000 olarak kaydedildiğini ifade etmiştir. Bu rakam yukarıda verilen (sadece açlıktan ölen kişi sayısı olan) 360.000 ile yakındır. Bunun yanı sıra Fleischer, ölüm sayısının yarım milyon olabileceği konusunda değerlendirmeler yapıldığını,

¹⁰² Eleftheron Vima, 14 Temmuz 2008.

¹⁰³ The Sacrifices of Greece in the Struggle of the United Nations 1940-45: Sacrifices, Dead, Massacres, Disease, Famine, Destruction, Economic Ruins, Athens, 1946, s.13.

¹⁰⁴ A.g.e., s.19.

hatta bir tarihçinin¹⁰⁵ ölü sayısını 800.000 olarak, yani 1941–1942 kışındaki mevcut nüfusun onda biri olarak ifade ettiğini de eklemiştir.¹⁰⁶

Vatikan görevlisi Roncalli ise konuyu açıklığa kavuşturmak adına Atina ve Pire çevresinde, 1940’da 14.566, 1941’de ise 49.188 kişinin hayatını kaybettiğini belirtmiştir.¹⁰⁷ Roncalli’nin ifade ettiği rakam, sadece Atina ve Pire için geçerlidir ve bu bölgelerde açlıktan hayatını kaybedenlerin toplam sayısı 63.754’tür. Ölüm oranlarının Atina odaklı verilmesi, tüm Yunanistan’da gerçekleşen ölümleri tespit etmekte zorluk yaratırken, durumun ciddiyetini ortaya koymaktadır.

İşgalin nüfus üzerindeki bir diğer etkisi de göç olmuştur. Savaş ekonomisi, işgal koşullarının ağırlığı, karaborsa ve stokçuluk, kırsaldaki çiftçinin üretimine zarar vermiş ve geçimini sağlamakta zorlanan kırsal nüfus kuzeyden güneye¹⁰⁸ göç etmek zorunda kalmıştır. Böylece göç nedeniyle şehirlerde nüfus yoğunluğu artmış, zaten kendi nüfusuna yetmekte yetersiz hale gelen Selanik ve Atina besleyebileceğinden daha fazla tüketici ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durum beraberinde kıtlık, gıda yetersizliği ve açlığı getirmiş hatta hızlandırmıştır.

Savaşın bitimi ile Nisan 1945’ten Şubat 1946’ya kadar 12 ülkeye 3.8 milyon ton gıda maddesi sevk edilmiştir. Bu miktardan Yunanistan’ın payına düşen, 1.3 milyon ton olmuştur.¹⁰⁹ Sevk edilen ve en büyük payı Doğu Avrupa ülkelerinin aldığı bu yardımlar, Birinci Dünya Savaşı sonunda gerçekleştirilen yardımların yalnızca yarısını teşkil etmiştir.¹¹⁰ İçinde Yunanistan’ın da bulunduğu yedi Doğu Avrupa ülkesinin diğerlerine oranla iki katı yardım almaları, Mihver güçlerinin bu bölgelerde yarattığı hasar ve yıkımın bir göstergesidir.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı yenen-yenilen bütün ülkeler için, özellikle de Kıta Avrupası için büyük bir felaket olmuştur. Milyonlarca insan hayatını kaybetmiş ve onarımı mümkün olmayacak genetik bozulmalar meydana gelmiştir. İnsan kayıplarında, savaş sırasında yaşanan çatışmalar kadar, açlık ve kıtlık da rol oynamıştır. Bu arada insanlık suçları da işlenmiş ve sivil

¹⁰⁵ Söz konusu tarihçinin adı kaynakta belirtilmemiştir.

¹⁰⁶ Fleischer, **a.g.e.**, s.195.

¹⁰⁷ Aynı yer.

¹⁰⁸ Yunanistan’ın önemli tarım alanları kuzey bölgeleridir. Bu bağlamda Batı Trakya, Makedonya bölgeleri ve adalarda çiftçilik, temel geçim kaynağıdır.

¹⁰⁹ League of Nations, **Food, Famine and Relief 1940–1946**, Geneva, 1946, s.7.

¹¹⁰ Aynı yer.

kayıpları yaşanmıştır. Açlık ve yoksulluğa kaynaklık teşkil eden politikaları da bir insanlık suçu sayacak olursak, böylesi olumsuzluğu yaşayan ülkelerden biri de Yunanistan'dır.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında, Yunanistan'daki açlık iki temel gelişmeden kaynaklanmıştır. Birincisi Yunan toprakları üzerinde gerçekleşen Alman, İtalyan ve Bulgar işgali, ikincisi ise bu işgal yüzünden İngiltere'nin bölgeyi *düşman bölgesi* olarak niteleyerek, abluka oluşturmasıdır. Bunlardan birincisi, başka bir deyişle işgaller, savaş nedeniyle zaten üretim kaybı yaşayan Yunanistan'ın yağmalanmasına ve talan edilmesine, karaborsa ve stokçulukla karşı karşıya kalmasına, fiyatların artmasına yol açmıştır. İkinci etken olan İngiliz ablukası da, dışarıdan yardıma engel olunması, üretim kaybının giderilememesi ve diğer zararların telafi edilememesi sonucunu doğurmuştur. Söz konusu iki etken (işgal ve abluka) kıtlığa, kıtlık açlığa, açlık da ölümlere neden olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin Yunanistan'a yardımlarını ise iki açıdan ele almak mümkündür. Birincisi doğrudan Türkiye'nin göndermiş olduğu yardımlar, ikincisi ise Türkiye'nin aracı olduğu yardımlardır.

Yine Türkiye'den Yunanistan'a yardım planının da iki boyutu vardır. Bunlardan ilki insani, ikincisi ise siyasi boyuttur. Türkiye, İngiltere'nin Yunanistan'a yardım etme teklifini insani boyutlarıyla değerlendirmiş ve kabul etmiştir. Ancak bu durumun siyasi boyutu da vardır. Savaş öncesinde Yunanistan ile imzalanan antlaşmaların aksine, Türkiye Yunanistan'a askeri yardımda bulunmamıştır. Ancak, açlık konusunda duyarlılık göstermiş ve ekmeği kendi halkına karneyle verdiği bir dönemde Yunanistan'a gıda yardımında önemli görev üstlenmiştir. Dolayısıyla Türkiye'nin Yunanistan'a yardım faaliyetini gerçekleştirdiği dönem, Türkiye için de ekonomik anlamda kolay bir dönem olmamıştır.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'den Yunanistan'a gönderilmiş olan yardımları, 1930'lu yıllarda masa başında kurulan ve kâğıda atılan imzalarla da tarihe geçen Türk-Yunan dostluğunun bir diğer pratiği olarak görmek mümkündür. Söz konusu yardımların savaşın kaderi üzerinde doğrudan rol oynadığını söylemek iddialı bir yorum olacaktır. Çünkü savaşın sonucunu belirleyen asıl etken, Müttefiklerin, Mihver Devletleri karşısında elde ettikleri askeri zaferler olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye'nin gönderdiği yardımlar savaşın sonucuna etki etmemiştir ancak, Yunanistan'ın daha büyük bir felakete sürüklenmesinin önüne set çekmiştir.

KAYNAKÇA**ARŞİV**

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA 030.10/256/723/15

BCA 030.10/ 179/235/30

BCA 030.10/ 179/235/6

BCA 030.10/171/185/20

BCA 030.10/169/176/37

BCA 0.30.10/169/176/13

Kızılay Genel Müdürlüğü Arşivi

KA 2599/49-1

KA 2599/45

KA 2599/46

KA 2598/8

Bu çalışma içinde kullanılan Yunanca belgeler Yunanistan ELİA Arşivinden alınmıştır. Belgelerde yer numarası bulunmadığından belgeler, üzerlerinde bulunan tarih ve kurum adlarıyla kullanılmıştır.

KİTAP VE MAKALELER

Arı, Kemal, **Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç 1923–1925**, 3. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003.

Armaoğlu, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914–1980**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1983.

Atay, Falih Rıfkı, “*Yunan Açlığına Karşı*”, **Ulus**, 24 Ocak 1942.

Aydın, Mustafa, “*Birinci Dünya Savaşı ve Versailles Düzenlemeleri*”, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler Yorumlar**, (Ed. Baskın Oran), Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

Boratav, Kokut, **Türkiye İktisat Tarihi 1908–1985**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1988.

Clogg, Richard, **Modern Yunanistan Tarihi**, (Çev: Dilek Şendil) İstanbul, İletişim Yayınları, 1997.

- Crozier, J. Andrew, **The Causes of the Second World War**, Blacwell Publishers, 1997.
- Deringil, Selim, **Denge Oyunu: İkinci Dünya Savaşında Türkiye'nin Dış Politikası**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2007.
- Dimitriakos, D., **Kostas Mitsotakis: Politiki Biografia**, I. Cilt, Papazisi, Athina, 1989.
- Drakopoulos, Bangelis, Euthimiou, Georgia, **Epitomo Leksiko tis Ellinikis Istorias: To Neotero Elliniko Kratos**, 6. Sayı, Lambraki, Athina, t.y.
- Erkin, Feridun Cemal, **Dışişlerinde 34 Yıl Anılar- Yorumlar**, I. Cilt, TTK Yayınları, Ankara, 1980.
- Exintaris, George, *"The Position of Greece"*, **International Affairs, Royal Institute of the International Affairs**, Vol. 20, No:2, 1944.
- Evans, Graham, Newnham, Jeffrey, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Gökkubbe Yayınları, İstanbul, 2007.
- Fırat, Melek, *"1923–1939 Yunanistan'la İlişkiler"*, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler Yorumlar**, (Ed. Baskın Oran), Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.
- Fleischer, Hagen, **Stemma kai Svastika; I Ellada tis Katohis kai tis Andistasis**, Cilt I, Papazisi, Athina, t.y.
- Frangiadis, Aleksis, **H Elliniki Oikonomia 19os-20os Aionas: Apo Ton Agona tis Aneksartias stin Oikonomiki kai Nomismatiki Enosi tis Europis**, Nefeli, Athina, 2007.
- "Greece: Hungriest Country"*, Time Magazine, 09 Şubat 1942.
- Gönlübol, Mehmet, **Uluslararası Politika, İlkeler- Kavramlar- Kurumlar**, II. Baskı, S Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara, t.y.
- Hart, Liddle, **İkinci Dünya Savaşı Tarihi**, Çev: Kerim Bağrıaçık, Cilt I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005.
- Hatipoğlu, Murat, **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923–1954**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997.
- Hionidou, Violetta, **Famine and Death in Occupied Greece, 1941–1944**, Cambridge University Press, 2006.
- Jacobsen, Hans –Adolf, **1939–1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı**, Çev: İbrahim Ulus, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1989.

Kazamias, Giorgos, **Allied Policy Towards Occupied Greece, the 1941–1944 Famine**, (yayınlanmamış doktora tezi), University of Bradford, 1990.

_____, “*The Politics Of Famine Relief For Occupied Greece*” **Bearing Gifts to Greeks**, Richard Clogg (Ed.), Palgrave Macmillan, 2008.

_____, “*Turks, Swedes and Famished Greeks: Some Aspects of Famine Relief in Occupied Greece 1941–1944*”, **Balkan Studies**, 33:2, (1992).

Keser, Ulvi, **Yunanistan’ın Büyük Açlık Dönemi ve Türkiye**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Kitsikis, Dimitris, **Ellas Kai Kseni**, Estia, Athina, 1977.

Koçak, Cemil, **Türkiye’de Milli Şef Dönemi 1938–1945**, Cilt I, İletişim, İstanbul, 2007.

Kyrou, Aleksandros, “*The Greek- American Community and the Famine in Axis Occupied Greece*”, **Bearing Gifts to Greeks**, (Ed. Richard Clogg), Palgrave Macmillan, 2008.

Lang, R. Clarence, “*Red Cross Humanitarianism in Greece 1940-1945*” (http://www.ihr.org/jhr/v09/v09p-71_Lang.html) Erişim Tarihi: Mart 2009.

League of Nations, **Food, Famine and Relief 1940–1946**, Geneva, 1946.

Linardatos, Spiros, **O Polemos tou 1940–41 kai I Mahi tis Kritis: Fasis kai Parasknia**, Proskinio, Athina, 1995.

Macar, Elçin, **İşte Geliyor Kurtuluş: Türkiye’nin II. Dünya Savaşı’nda Yunanistan’a Yardımları (1941–1942)**, İzmir Ticaret Odası Kültür, Sanat ve Tarih Yayınları 9, İzmir, 2009.

_____, “*1941–1942 Kışında Türkiye’nin Açlıkla Savaşan Yunanistan’a Yardımları: Kurtuluş’tan Dumlupınar’a*”, **Toplumsal Tarih**, Sayı:168, Aralık 2007.

Mavropoulou, Maria, “*Türk-Yunan İkamet- Ticaret ve Seyrisefain Sözleşmesi*”, **Altıncı Uluslararası Atatürk Kongresi 12-16 Kasım 2007**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Cilt I., Ankara, 2010.

Mazower, Mark, **Stin Ellada tou Hitler: I Embeiria tis Katohis**, Aleksandreia, 2. Baskı, Athina, 1994.

_____, “*Military Violence and National Socialist Values: The Wehrmacht in Greece 1941-1944*” **Past and Present**, No:134 Oxford University Press on behalf of The Past and Present Society, (February 1992).

Papastratis, Procopis, **British Policy Towards Greece During The Second World War**, Blackwell Publishing on Behalf of The Royal Institute of International Affairs, 1984.

Pelt, Mogens, “*The Establishment and Development of the Metaxas Regime in the Context of Nazi Fascism 1936-1941*”, **Totalitarian Movements and Political Religions**, 2002.

Sadkovich, James J., “*The Italo- Greek War Context: Italian Priorities and Axis Diplomacy*” , **Journal Contemporary History**, Vol:28, No:3, July, 1993.

Soysal, İsmail, **Türk Dış Politikası İncelemeleri için Kılavuz 1919-1993**, Ortadoğu ve Balkanlar İnceleme Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993.

_____, **Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları 1920-1945**, I. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

The Sacrifices of Greece in the Struggle of the United Nations 1940-45: Sacrifices, Dead, Massacres, Disease, Famine, Destruction, Economic Ruins, Athens, 1946.

Tsouderos, Emanouel, **Episitismos**, Argiris Papazisi, Athina, 1946.

SÜRELİ YAYINLAR

Cumhuriyet

Tan

Ulus

Apogevmatini (Yunanistan)

Eleftheron Vima (Yunanistan)

Proia (Yunanistan)

Time Magazine

The New York Times

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jnx2.htm>